

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

лінгвістичні моделі. – К.: Наукова думка, 1966.– С.79–85.

8. Арапов М.В. Математические методы в исторической лингвистике/ М.В.Арапов, М.М. Герц // – М.: Наука, 1974. – 167с.

REFERENCES

1. Gross, M. & Lanten, A. (1971). *Teoriya formalnykh grammatik* [The theory of formal grammars]. Moscow: Mir, 294 p. [in Russian].

2. Bochvara, D. A. & Shreydera Yu. A. (1972). *Issledovanie po matematicheskoy lingvistike, matematicheskoy logike i informatsionnym yazykam* [Study on mathematical linguistics, mathematical logic and informational languages]. Moscow: Nauka, 297 p. [in Russian].

3. Perebyinis, V. S. (1970). *Kilkisni ta yakisni kharakterystyky systemy fonem suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy* [Quantitative and qualitative characteristics of the system of phonemes of modern Ukrainian literary language]. Kyiv: Naukova dumka, 272 p. [in Ukrainian].

4. Perebyinis, V. S. (2001). *Statystychni metody dlia lnhvistiv* [Statistical methods for linguists: tutorial]. Vinnytsia: Nova knyha, 172 p. [in Ukrainian].

5. Medvediev, A. A. (1966). *Systemy fonem suchasnoi ukrainskoi literatury* [Systems of phonemes of modern Ukrainian literature]. *Respublikanskyi mizhvidomchyi zbirnyk Akademii nauk ukrainskoi RSR. Statystychni ta strukturni lnhvistychni*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 86–89. [in Ukrainian].

6. Dobrushin, R. L. (1961). *Matematichkie metody v lingvistike* [Mathematical methods in linguistics]. Moscow, 60 p. [in Russian].

7. Stoikova, L. S. (1966). *Dozastosuvannia vybirkovoho metodu v lnhistychnykh doslidzhenniakh* [To the use of a selective method in linguistic research]. *Respublikanskyi mizhvidomchyi zbirnyk Akademii nauk ukrainskoi RSR. Statystychni ta strukturni lnhvistychni modeli*. Kyiv: Naukova dumka, pp.79–85. [in Ukrainian].

8. Arapov, M. V. & Gerts, M. M. (1974). *Matematicheskie metody v istoricheskoy lingvistike* [Mathematical methods in historical linguistics]. Moscow: Nauka, 167 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 27.11.2017

УДК 37.091.2 – 053.6

Юрій Буклов, аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено основні аспекти соціально-педагогічної роботи щодо національно-патріотичного виховання учнів. Проаналізовано необхідність реалізації взаємодії школи та дитячих і молодіжних громадських організацій, окреслено функції фахівця соціальної сфери, необхідні для реалізації взаємодії. Окреслено основні концептуальні виміри проблеми, обґрунтовано специфіку соціально-педагогічної роботи з учнями, що спрямована на формування почуття патріотизму.

Ключові слова: учнівська молодь, національно-патріотичне виховання, соціальний педагог, школа, дитячі та молодіжні організації.

Лит. 9.

Юрій Буклов, аспірант кафедри общей педагогике и дошкольного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ: СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье раскрыты основные аспекты социально-педагогической работы по национально-патриотическому воспитанию учеников. Проанализирована необходимость реализации взаимодействия школы и детских молодежных общественных организаций, определены функции специалиста социальной сферы, необходимые для реализации взаимодействия. Определены основные концептуальные измерения проблемы, обоснованно специфику социально-педагогической работы с учениками, направленную на формирование чувства патриотизма.

Ключевые слова: ученическая молодежь, национально-патриотическое воспитание, социальный педагог, школа, детские и молодежные организации.

Yuriy Buklov, Postgraduate Student of the General Pedagogy and Preschool Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE NATIONAL AND PATRIOTIC UPBRINKING OF STUDENTS: THE SOCIO-PEDAGOGICAL ASPECT

The article deals with the problem of socio-pedagogical work on national-patriotic education of pupils.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

The necessity of realization of cooperation between school and children's and youth public organizations is analyzed, the functions of a specialist of social sphere, necessary for realization of interaction are outlined. The main conceptual dimensions of the problem are outlined, the specifics of social and pedagogical work with students aimed at forming a sense of patriotism are substantiated.

The development of adequate strategies of social and pedagogical work with student youth, aimed at forming a sense of patriotism, which plays a special role at the present stage of civilization development, is characterized. One of the peculiarities of patriotic education in modern conditions is the formation of new relationships between school as a leading institution of social education and the children's organizations.

It is found out that a patriotic feeling is acquired by a person not of biological heredity, but necessarily under the influence of the social environment, education (socialization). The ideological basis of patriotic education in the modern school is the spiritual and ethical values of the nation. The essence of patriotic education in modern conditions can be interpreted as the development of the person's sense of patriotic consciousness, based on the humanistic spiritual values of people.

It is determined that a social teacher should work with each young person, using the opportunities of the school, the children's and youth associations, organizations to prevent the possible social activities that a young person can make due not only to the low level of morality but also to the individual psychological qualities of the individual. It was established that in order for young people to better adapt to the system of social relations, to be ready for the implementation of social functions, in order to successfully pass the process of national patriotic education, the necessary set of knowledge, which can form teachers, organizers of the children's and youth movement, social educators.

Keywords: *the pupils' youth, the national-patriotic education, social pedagogue, a school, the children's and youth organizations.*

Постановка проблеми. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді є однією з важливих складових суспільного життя. Вагоме значення у педагогічному процесі має виховання особистості на національному ґрунті і водночас відкритої для культур та цінностей інших народів. Насамперед воно спрямовано на досягнення таких цілей: забезпечення у державі сприятливих умов соціалізації підростаючого покоління та саморозвиток людини як особистості та суб'єкта діяльності. Місце і роль національно-патріотичного виховання визначаються змістом і формами виховної роботи, спрямованої на формування патріотичних почуттів, національної гордості і любові до Вітчизни. У вирішенні важливих завдань патріотичного виховання провідне значення належить організації діяльності школи. Але у навчальних закладах ще й досі відсутні цілісність і систематичність в організації патріотичного виховання, яке підміняють разовими кампаніями, приуроченими до певних історичних подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-педагогічна наука визначає патріотизм як певне моральне ставлення й оцінку особистістю елементів вітчизни. Зміст національно-патріотичного виховання знайшов висвітлення у працях О. Вишневецького, Т. Завгородньої, З. Нагачевської, Н. Побірченко, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, М. Чепіль та ін. У конкретно-історичному розгляді, з'явившись внаслідок розвитку людського суспільства, соціально-моральне, у своїй основі, патріотичне почуття набувається особистістю не через

біологічну спадковість, а неодмінно під впливом соціального середовища, виховання (соціалізації) у широкому розумінні слова. У працях І. Звереві, А. Рижанові, С. Харченка, Н. Чернухи наголошується на важливій ролі національно-патріотичного виховання школярів. Разом з цим науковці зазначають, що однією з особливостей патріотичного виховання в сучасних умовах є формування нових взаємовідносин між школою, як провідним інститутом соціального виховання та дитячими організаціями.

Мета статті – окреслити соціально педагогічний аспект роботи з учнівською молоддю щодо національно-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Патріотизм визначають як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, до свого народу, відповідальність за долю Вітчизни, готовність служити її інтересам. Патріотизм є поштовхом для формування громадянина, соціально-активної особистості та визначається як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Він виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму – важлива складова виховної діяльності. Патріот виступає як активний борець проти того, що заважає розвитку держави, поліпшенню життя народу [5, 75].

Серед класиків педагогічної науки до проблем патріотичного виховання зверталися Г. Ващенко,

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

О. Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та ін. У їхніх публікаціях висвітлено актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів як складової частини національної системи виховання, ідею виховання свідомого громадянина-патріота. На сьогодні розуміння патріотизму характеризується різноманітністю і неоднозначністю. Багато в чому воно пояснюється складною природою такого явища, багатим його змістом і розмаїттям форм прояву. Достатньо чітко розкритий зміст цього поняття І. Кравцовим: “Патріотизм – це любов до своєї Вітчизни; до рідних місць (“землі батьків”), до рідної мови, до культури і традицій, до продуктів праці свого народу.... Патріотизм – це відданість своїй Батьківщині, готовність захищати її незалежність” [6, 22].

Сутність патріотичного виховання в сучасних умовах може трактуватися як розвиток відчуття особи, патріотичної свідомості, заснованої на гуманістичних духовних цінностях свого народу. Для забезпечення розвитку суспільства потрібна реалізація національних, громадянських, патріотичних завдань. Основи цієї роботи висвітлені у Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) [2, 121], “Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти” [4], “Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави” [3, 6], концепції “Патріотичне виховання учнів” [7, 10 – 15]. Зокрема у концепції “Патріотичне виховання учнів” зазначається, що одним із покликань української національної системи освіти та виховання є пробудження і виховання в кожній дитині патріотичні якості, цінності, зокрема, синівської любові до України – Батьківщини, готовності захищати від ворогів рідну землю, здатності на подвижництво, героїчні справи в ім’я свободи і незалежності України.

Патріотичне виховання тісно пов’язане з громадянським. Підґрунтя патріотизму і почуття національної приналежності й свідомості закладається в родині. При цьому важлива взаємодія виховних впливів родини та школи. На цьому фоні порушується функціонування інститутів соціалізації – сім’ї і школи. Найбільш впливовим інститутом соціалізації попри всі суспільні негаразди залишається сім’я. Але сімейні негаразди майже завжди створюють реальні складності в формуванні світогляду дітей та підлітків, перебороти які суспільству не вдається.

Громадянське виховання ґрунтується на ідейному багатстві народу, його морально-етичних цінностях, виховній мудрості. Громадянськість і

патріотизм потрібно виховувати в молоді тими засобами, методами, способами, традиціями, мораллю, що вироблені народом упродовж усього історико-культурного розвитку, при цьому органічно поєднуючи ці засоби та методи з новітніми надбаннями світового педагогічного досвіду.

Національно-патріотичне виховання ґрунтується на ідейному багатстві народу, його морально-етичних цінностях, виховній мудрості. Патріотизм потрібно виховувати в учнівській молоді тими засобами, методами, способами, традиціями, мораллю, що вироблені народом упродовж усього історико-культурного розвитку, при цьому органічно поєднуючи ці засоби та методи з новітніми надбаннями світового педагогічного досвіду. Результати педагогічної діяльності щодо національно-патріотичного виховання можуть значно розширитися, якщо вона (діяльність) стане спільною для школи, позашкільних закладів, державних установ.

У патріотичному вихованні учнівської молоді важливе місце займає школа. Це модель суспільства в мініатюрі, яка відтворює систему основних соціальних цінностей. Сьогодні перед школою як соціальним інститутом стоїть складне і відповідальне завдання – сформувати в учнів комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізовувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення Української держави.

Не останню роль у цьому процесі мають відіграти посередники – соціальні педагоги. Адже, соціальний педагог – це, перш за все, посередник, з’єднуюча ланка між особистістю і державно-громадськими службами, організаціями і закладами, покликаними турбуватися про кожну людину. Одночасно він захисник інтересів кожної конкретної людини [1, 120].

Соціальний педагог – це учасник спільної діяльності з дітьми і дорослими, провідний організатор цієї діяльності. Він своєрідний духовник-наставник, який протягом ряду років ніби “веде” молоду людину, здійснює соціальний патронаж, турбується про формування моральних загальнолюдських цінностей в соціумі.

Одночасно він соціальний терапевт, який допомагає передбачати і розв’язувати конфлікти ситуації серед своїх підопічних, сприяючи їм у контактах з відповідними спеціалістами. Нарешті, у нього відповідний імідж громадського діяча, який підтримує, розвиває і очолює соціальні ініціативи громадян, спрямовані на самозабезпечення і оздоровлення оточуючого середовища [1, 82].

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Соціальному педагогу варто розуміти, що динаміка сучасного соціально-політичного й економічного життя спонукає до необхідності прискорення соціалізації особистості дітей та молоді людей, формування суспільних відносин на основі захищеності особистості, вибору нових способів обміну духовними і соціальними цінностями. У такому сенсі дитячі та молодіжні організації мають свою перевагу перед школою, тому що школа – державна установа, і у своїх політичних, ідеологічних оцінках вона неминуче дотримується офіційної лінії. Дитячі і молодіжні організації функціонують не при державі, а при суспільстві, вони вільні у вихованні вільної людини [1, 27].

Динаміка сучасного соціально-політичного й економічного життя приводить педагогів до необхідності прискорення соціалізації особистості молодих людей, формування суспільних відносин на основі захищеності особистості, вибору нових способів обміну духовними і соціальними цінностями. У такому сенсі дитячі та молодіжні організації мають свою перевагу перед школою, тому що школа – державна установа, і у своїх політичних, ідеологічних оцінках вона неминуче дотримується офіційної лінії. Дитячі і молодіжні організації функціонують не при державі, а при суспільстві, вони вільні у вихованні вільної людини.

Об'єднання учнівської молоді в організації, групи за інтересами, як показує вітчизняний і міжнародний досвід, є важливим шляхом вирішення проблеми соціального захисту особистості в умовах швидко мінливого світу. Специфіка подібних організацій – необхідність або бажаність участі дорослих – визначає можливі напрямки співробітництва соціального педагога з ними. При цьому його діяльність набуває соціально-виховного характеру. Особливу увагу соціальний педагог повинен приділяти взаємодії школи з дитячими та молодіжними громадськими організаціями, які є легалізованими (офіційно визнаними) державними органами, мають статус юридичної особи і здійснюють свою діяльність відповідно до Законів України “Про об'єднання громадян”, “Про молодіжні та дитячі громадські організації” та інших законодавчих і нормативних актів.

Завдання соціального педагога – ефективно використовувати таку взаємодію для формування патріотизму в учнівській молоді. Для цього йому потрібно:

- розуміти зміст та завдання державної молодіжної політики, усвідомлювати роль та місце у її реалізації кожної окремої організації та дитячого і молодіжного руху в цілому;

- знати законодавство щодо діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій та спиратися на нього у своїй роботі;

- знати і вміти на практиці використовувати методи вивчення дитячих та молодіжних формувань;

- розумітися на змісті та формах діяльності дитячих і молодіжних громадських організацій;

- чітко визначати цілі та завдання своєї діяльності, власні роль та місце у взаємодії з дитячими та молодіжними організаціями;

- правильно обирати форми та шляхи взаємодії з окремими об'єднаннями та молодіжним рухом у цілому.

У цілому ж робота соціального педагога щодо національно-патріотичного виховання повинна бути спрямована на забезпечення умов, які сприяють соціальній орієнтації і самореалізації учнівської молоді у її власних інтересах, а також в інтересах суспільства, держави. Досягнення такої мети можливе при чіткому виборі форми взаємодії соціального педагога школи з дитячими і молодіжними громадськими організаціями та молодіжним рухом в цілому, комплексному поєднанні різноманітних шляхів такої взаємодії.

Для того щоб молоді люди краще адаптувалися до системи соціальних відносин, були готові до реалізації соціальних функцій, щоб успішніше проходила соціалізація, необхідний комплекс знань, сформувати які можуть дорослі члени організацій, організатори дитячого та молодіжного руху, соціальні педагоги і т.п.; здійснення педагогічної корекції соціальної поведінки і соціальних зв'язків, що передбачає використання дорослими членами організацій (у тому числі соціальними педагогами) оптимальних педагогічних засобів для підготовки дітей до цивілізованого соціального спілкування, вирішення конфліктних ситуацій, участі в різних формах соціальної діяльності, а також здійснення аналізу цієї діяльності з метою більш ефективного включення в неї; здійснення профілактики асоціальної поведінки.

Пріоритетну роль у роботі з учнями доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. Це насамперед соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціограма, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки. Необхідною умовою підвищення ефективності патріотичного виховання учнів є залучення їх до підготовки та

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

проведення позакласних виховних заходів, спрямованих на формування патріотичних якостей, самоосвіту, самовиховання.

Для надання виховній роботі емоційного характеру варто використовувати яскравий фактичний матеріал, позитивні приклади патріотизму відомих історичних діячів, письменників, героїв національно-визвольних війн. Збагачення учнів патріотичними почуттями здійснюється під час засвоєння ними історичного матеріалу про героїчне минуле нашого народу, його прагнення до зміцнення могутності рідної країни, про його мужність у боротьбі з іноземними загарбниками.

Важливу роль у формуванні патріотичних поглядів та почуттів учнів відіграють дискусії – як спонтанні, викликані суспільними подіями, повідомленнями засобів масової інформації, так і спеціально організовані, до яких слід ретельно підготуватися: визначити тему, підготувати запитання для обговорення, щоб учні опрацювали відповідні літературні джерела, продумали свої виступи. Лише така підготовка дискусії дасть бажані результати. У формуванні патріотичних поглядів та переконань учнів суттєвим є створення ситуацій, в яких виникає потреба у відстоюванні ними своєї думки, у процесі чого починає складатися власна думка, зміцнюється внутрішня позиція, з'являється здатність до утвердження власних адекватних переконань щодо свого народу, своєї держави.

Таким чином, підвищення ефективності діяльності соціального педагога щодо патріотичного виховання учнівської молоді передбачає реалізацію таких умов: взаємодія школи і організацій, задіяних у процесі громадянського і національно-патріотичного виховання; співробітництво і координація діяльності між учнями загальноосвітніх закладів та дитячими і молодіжними громадськими організаціями національно-патріотичного спрямування.

Подальшого вивчення потребують теоретико-методологічні та методичні основи підготовки соціальних педагогів до виховної роботи з учнівською і студентською молоддю, принципи, зміст, форми й методи національно-патріотичного виховання учнів у різних типах навчально-виховних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архитова С.П. Соціальна педагогіка / С.П. Архитова, Г.Я. Майборода. – Черкаси: ЧДУ, 2002. – 240 с.
2. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття). – К.: МО, 1993. – 121 с.
3. Концепція громадянського виховання особистості

в умовах розвитку української держави // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – С. 6.

4. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник МО України, 1996. – № 13.

5. Колечко В.В. Про актуальність патріотичного виховання студентів економічних спеціальностей / В.В. Колечко, О.О. Максименко // Філологія. Методика. Педагогіка: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2002. – С. 101 – 104.

6. Кравцов І.Е. Пролетарський інтернаціоналізм, отечество и патриотизм / І.Е. Кравцов. – К., 1965. – 154 с.

7. Руденко Ю. Концепція “Патріотичне виховання учнів” // Освіта, 22–29 серпня, 2001. – С. 10 – 15.

8. Харченко С.Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: монографія / С. Я. Харченко. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 320 с.

REFERENCES

1. Arkhypova, S.P., & Maiboroda, H.Ia. (2002). *Sotsialna pedahohika* [Social pedagogy]. Cherkasy: ChDU, 240 p. [in Ukrainian].
2. *Derzhavna natsionalna prohrama “Osvita” (“Ukraina XXI stolittia”)* (1993). [State National Program “Education” (Ukraine XXI Century)]. Kyiv: DE, 121 p. [in Ukrainian].
3. *Kontseptsiiia hromadianskoho vykhovannia osobystosti v umovakh rozvytku ukrainskoi derzhavy* (2000). [The concept of upbringing children and youth in the national education system]. The Pedagogical newspaper, no.6 (72), p.6. [in Ukrainian].
4. *Kontseptsiiia vykhovannia ditei ta molodi u natsionalnii systemi osvity* (1996). [The concept of upbringing children and youth in the national education system]. An Information collection of the Ministry of Defense of Ukraine, no. 13. [in Ukrainian].
5. Kolehko, V.V. & Maksymenko, O.O. (2002). *Pro aktualnist patriotichnoho vykhovannia studentiv ekonomichnykh spetsialnostei* [On the urgency of patriotic education of students of economic specialties]. Kyiv: KNEU, pp. 101 – 104. [in Ukrainian].
6. Kravtsov, Y.E. (1965). *Proletarskyi internatsyonalizm, otechestvo y patriotyizm* [Proletarian internationalism, fatherland and patriotism]. Kyiv, 154 p. [in Ukrainian].
7. Rudenko, Yu. (2001). *Kontseptsiiia “Patriotychno vykhovannia uchniv”* [The concept of “patriotic upbringing of students”]. Education, August 22–29, pp. 10 – 15. [in Ukrainian].
8. Kharchenko, S. Ya. (2006). *Sotsializatsiia ditei ta molodi v protsesi sotsialno-pedahohichnoi diialnosti: teoriia i praktyka: monohrafiia* [Socialization of children and youth in the process of social and pedagogical activity: theory and practice: monograph]. Luhansk: Alma-mater, 320 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.12.2017